

Kan kiropraktor- och naprapatutbildningar inordnas i den statliga högskolan?

EN UTREDNING

Kan kiropraktor- och
naprapatutbildningar
inordnas i den statliga
högskolan?

EN UTREDNING

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-453 70 00 • fax 08-453 70 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Kan kiropraktor- och naprapatutbildningar inordnas i den statliga högskolan? En utredning

Producerad av Högskoleverket i april 1998

Högskoleverkets rapportserie 1998:12 R

ISSN 1400-948X

ISRN HSV-R--98/12--SE

Innehåll: Avdelningen för utvärdering och kvalitetsarbete

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Printgraf, Stockholm, april 1998

Innehållsförteckning

Missiv	5
Sammanfattning	6
Summary	8
Uppdrag	10
Genomförande	11
Bakgrund	12
Kiropraktorutbildning	13
Naprapatutbildning	16
Legitimation	18
Skandinaviska Kiropraktorhögskolan	19
Naprapathögskolan	21
Ekonomi och arbetsmarknad	23
Kontakter med Karolinska institutet	24
Överväganden och förslag	25
Bilaga 1	31
Regeringsuppdrag	31
Bilaga 2	37
Utredningsunderlag	37

Regeringen Utbildningsdepartementet

MISSIV
1998-03-16
Reg. nr 12-2822

Uppdrag till Högskoleverket att utreda möjligheterna att inordna utbildningar till kiropraktor och naprapat i den statliga högskolan

Regeringen gav i oktober 1997 Högskoleverket i uppdrag att utreda möjligheterna att inordna utbildningar till kiropraktor och naprapat i den statliga högskolan (U97/3631/UH).

Medverkande i Högskoleverkets utredningsarbete har varit professor em. P. Owe Petersson, Uddevalla och överläkare Carl-Einar Westerberg, neurologiska kliniken, Akademiska sjukhuset, Uppsala. Sekreterare i utredningen har varit förvaltningschefen Stefan Bergström, Landstinget Kronoberg.

Samråd har under arbetet skett med avdelningsdirektör Leif Gudmundson, Socialstyrelsen och professor Jan Lindsten, dekanus vid Karolinska institutet. Medverkande från Högskoleverket har varit utredaren Brita Bergseth.

Detta ärende har avgjorts av generaldirektören efter föredragning av utredaren Bergseth. Därjämte har närvarit avdelningschefen Ögren.

Agneta Bladh

Brita Bergseth

Sammanfattning

Regeringen har uppdragit åt Högskoleverket att utreda om utbildningarna till kiropraktor och naprapat kan sammanföras, inordnas i den statliga högskolan och i så fall om de kan inrättas vid Karolinska institutet. Utbildning till kiropraktor ges vid Skandinaviska Kiropraktorhögskolan i Solna och till naprapat vid Naprapathögskolan i Stockholm.

Kiropraktorers och naprapaters verksamhet, utbildning och legitimation har utretts vid ett flertal tillfällen under en lång följd av år.

En uppfattning är att den manipulationsbehandling som kiropraktorer och naprapater tillämpar i sin yrkesutövning är förenad med risker. Även om komplikationer är sällsynta måste framhållas att manipulation kan leda till svår invaliditet.

Effekterna av de olika behandlingar som kiropraktorer och naprapater ger har dock aldrig utvärderats systematiskt och vetenskapligt dokumenterats.

Den vetenskapliga grunden för de behandlingsformer som kiropraktorer och naprapater tillämpar har därför ifrågasatts.

En förutsättning för att utbildningarna skall kunna inordnas i den statliga högskolan är dock att de i enlighet med högskolelagen vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Högskoleexamen vid Karolinska institutet – ett första steg

Den jämförelse vi gjort mellan skolornas kursplaner har visat att utbildningen i flera ämnen är i stort sett identiskt lika. De gemensamma momenten omfattar drygt hälften av utbildningarna. Redan nu ges denna utbildning av lärare som rekryteras från Karolinska institutet. Därmed skulle större delen av utbildningarna till kiropraktor och naprapat som ett första steg kunna inordnas i den statliga högskolan.

Vi föreslår därför att

- Utbildning i humanbiologi, medicin/sjukdomslära och fysikaliska behandlingsmetoder sammanförs och inrättas som ett utbildningsprogram för högskoleexamen vid Karolinska institutet. Utbildningen föreslås omfatta 80–100 poäng. En högskoleexamen i dessa ämnen förutsätts bli ett villkor för fortsatt utbildning till naprapat respektive kiropraktor.
- De specifika utbildningarna i kiropraktik och naprapati tills vidare anordnas vid Skandinaviska Kiropraktorhögskolan respektive Naprapathögskolan.

Utvärdering av manipulationsbehandling – ett andra steg

Vi anser att det borde finnas goda förutsättningar att – i ett andra steg – inordna hela utbildningen till kiropraktor och naprapat i den statliga högskolan om man på ett vetenskapligt betryggande sätt kan bekräfta den manuella medicinens och särskilt manipulationsbehandlingens medicinska allmännytta och användbarhet inom hälso- och sjukvården.

Vi föreslår därför att

- Effekterna av den manuella behandlingen/manipulationen utvärderas. Resultaten kan sedan ligga till grund för en ny bedömning om också dessa delar kan föras in i den statliga högskolan.

Summary

The Government instructed the National Agency for Higher Education to investigate whether education programmes for chiropractors and naprapaths can be incorporated into the public higher education system and, if so, whether they can be organized by the Karolinska Institute. Education programmes for chiropractors are currently provided by the Scandinavian College of Chiropractic in Solna and for naprapaths by the Scandinavian College of Manual Medicine in Stockholm.

The activities, education and licensing of chiropractors and naprapaths have been the subject of several official inquiries for a period of many years.

According to some, the manipulation therapy practised by chiropractors and naprapaths is associated with certain risks. Even if complications are rare, it must be emphasized that manipulation can lead to severe disability.

The effects of the various forms of therapy that are practised by chiropractors and naprapaths have, however, never been systematically evaluated and scientifically documented. The scientific basis of these therapies has therefore been called into question.

Obviously, education programmes for chiropractors and naprapaths can only be incorporated into public higher education if they are based on scientific knowledge and proven experience within the meaning of the Higher Education Act.

University certificates issued by the Karolinska Institute: a first step

Our study of the above-mentioned colleges' syllabuses indicates that in several subjects their programmes are, to all intents and purposes, identical. More than half of these programmes consist of identical elements. The programmes are already taught by staff recruited from the Karolinska Institute. Consequently, as a first step, the bulk of the programmes for

chiropractors and naprapaths could be incorporated into public higher education.

We therefore propose that:

- the courses in human biology, medicine/pathology and physical therapy methods should be amalgamated and established as a university certificate programme at the Karolinska Institute. We propose that the programme should comprise 80–100 points (4–5 terms of full-time study). A university certificate in these subjects should be made a basic requirement for continuing education programmes for naprapaths and chiropractors;
- these programmes should, until further notice, be provided by the Scandinavian College of Chiropractic in Solna and the Scandinavian College of Manual Medicine in Stockholm, respectively.

Evaluation of manipulative therapy: a second step

In our opinion, there are good prospects of subsequently incorporating education programmes for naprapaths and chiropractors in their entirety into public higher education, provided that definite scientific proof can be furnished of the medical benefits and value to the health and medical services of manual medicine in general, and of manipulative therapy in particular.

We therefore propose that:

- the effects of manual and manipulative therapy be evaluated. The findings of this evaluation could then form the basis of a new assessment of the possibility of incorporating these elements into public higher education too.

Uppdrag

Regeringen har uppdragit åt Högskoleverket att utreda om utbildningarna till kiropraktor och naprapat kan inordnas i den statliga högskolan (regeringsbeslut 1997-10-09, U97/3631/UH).

En utgångspunkt för uppdraget är att den som genomgått utbildningen skall ha de praktiska och teoretiska kunskaper som framgår av Socialstyrelsens bestämmelser för att få legitimation som kiropraktor eller naprapat.

Vidare skall Högskoleverket utreda möjligheterna att föra samman utbildningarna till kiropraktor respektive naprapat. I det fall man anser att dessa kan inordnas i den statliga högskolan skall verket undersöka möjligheterna att förlägga/inrätta utbildningarna vid Karolinska institutet.

I sin utredning skall verket också redovisa eventuella merkostnader som kan uppstå samt redovisa finansieringsförslag.

Samråd skall ske med Socialstyrelsen.

Utredningen skall redovisas till regeringen den 16 mars 1998.

Regeringens uppdrag, bilaga 1.

Genomförande

Högskoleverket har förordnat professor em. P. Owe Petersson, Uddevalla och överläkare Carl-Einar Westerberg, neurologiska kliniken, Akademiska sjukhuset, Uppsala, att biträda verket i utredningsarbetet. Förvaltningschefen Stefan Bergström, Landstinget Kronoberg har förordnats som utredare/sekreterare.

Till arbetsgruppen har vidare knutits avdelningsdirektör Leif Gudmundson, Socialstyrelsen och professor Jan Lindsten, dekanus vid Karolinska institutet. Medverkande från Högskoleverket har varit utredaren Brita Bergseth.

Möjligheterna att inordna en utbildning i den statliga högskolan bygger på förutsättningen att verksamheten kan bedrivas i enlighet med högskolelag och högskoleförordning. Utredningens överväganden grundar sig därför på Högskoleverkets kvalitetskriterier i fråga om forskningsanknytning, lärarkompetens och kompetensutveckling, behörighet och antagning, utbildningens innehåll, examination, utvärdering och kvalitetsssäkring, bibliotek, lokaler, utrustning, och internationalisering.

Som underlagsmaterial har arbetsgruppen hämtat in information och dokumentation om verksamheten vid Skandinaviska Kiropraktorhögskolan och Naprapathögskolan, bilaga 2. Vid besök på skolorna har intervjusamtal därefter förts med ledning, lärare och studenter. Tillgången till lokaler, bibliotek och IT-utrustning har också bedömts i samband med besöken.

Särskilda kontakter har dessutom tagits för att utreda förutsättningarna att sammanföra utbildningarna och beräkna merkostnaderna vid ett eventuellt förstatligande.

För att utreda möjligheterna att förlägga/inrätta utbildningarna vid Karolinska institutet har överläggningar också förts med företrädare för institutet.

Enligt Högskoleverkets uppfattning bör utbildningar som är legitimationsgrundande vara inrättade som yrkesexamina och ingå i förteckningen bilaga 3 i högskoleförordningen (1993:100). Utredningen berör därför samtidigt grunden för legitimation.

Bakgrund

Utbildning av kiropraktorer i Sverige bedrivs vid Skandinaviska Kiropraktorhögskolan i Solna och utbildning av naprapater vid Naprapathögskolan i Stockholm.

Utbildningen vid Naprapathögskolan ligger sedan 1994 till grund för legitimation som naprapat.

Utbildningen vid Skandinaviska Kiropraktorhögskolan ligger däremot inte till grund för legitimation som kiropraktor. Ett förslag om legitimation har dock lämnats av regeringen på remiss till lagrådet. Proposition i ärendet presenteras inom kort för riksdagen.

Kiropraktorutbildning

Kiropraktik

Socialstyrelsen har i sina föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 1991:16) definierat kiropraktik enligt följande:

”Verksamhetsområdet kiropraktik omfattar vissa åtgärder för att behandla samt i viss omfattning förebygga och utreda funktionsrubbingar och smärttillstånd i rörelseorganen. Den kiropraktiska behandlingen sker med särskilda handgrepp som vid behov kan kompletteras med annan fysikalisk behandling.”

Skandinaviska Kiropraktorhögskolan framhåller att utbildningens huvudämne är kiropraktik. Ämnet definieras av skolan enligt följande:

”Kiropraktik är den filosofi, vetenskap och färdighet, vilken bygger på kroppens inre återställande krafter och respekterar sambandet mellan nervsystemet och kroppens leder och den roll detta förhållande har i återställandet och upprätthållandet av hälsa. Kiropraktisk verksamhet omfattar diagnostik, behandling och förebyggande åtgärder för att minska förekomsten av funktionsstörningar i rörelseapparaten. Den specifika kiropraktiska behandlingen sker med särskilda handgrepp för att påverka ryggraden och kroppens andra leder.”

Legitimation av utländskt utbildade kiropraktorer

Sedan 1 juli 1989 har det funnits möjlighet för kiropraktorer med viss utländsk utbildning att få legitimation i Sverige (prop. 1988/89:96, bet. 1988/89:89SoU23, rskr. 1988/89:295).

För legitimation krävs grundutbildning som Doctor of Chiropractic vid godkänd utländsk högskola eller annan godkänd utbildning som motsvarar den amerikanska CCE-standarden. Dessutom krävs ett års handledt heltidstjänstgöring inom svensk hälso- och sjukvård samt kunskap om svenska hälso- och sjukvårdsförfattningar av betydelse för den kiropraktiska verksamheten (34a § behörighetsförordningen).

I sina föreskrifter och allmänna råd konstaterar Socialstyrelsen att en kiropraktor som erhållit legitimation har sådana differentialdiagnostiska kunskaper att han/hon kan arbeta under eget medicinskt yrkesansvar.

Internationellt

Socialstyrelsen godkänner utbildning från The Anglo-European College of Chiropractic i Bournemouth samt femton skolor i USA, en i Canada och en skola i Australien. Under senare år har en dansk kiropraktorutbildning byggts upp vid Odense universitet. En försöksutbildning till bachelor i biomekanik samt påbyggnad i klinisk biomekanik har permanentats. Samtidigt har man infört en tvåårig kandidatkurs. Efter ett års praktik ges auktorisation. Inga studerande har ännu genomgått kandidatkursen.

Tidigare ställningstaganden

Med anledning av ett antal motioner behandlades frågan om legitimation av vissa naprapater och kiropraktorer m.m. vid 1994 års riksdag (Socialutskottets betänkande 1993/94:SoU24). Kravet på legitimation för kiropraktorer med svensk utbildning avslogs med hänvisning till att utbildningen av kiropraktorer inte motsvarade en internationellt erkänd standard och inte heller inrättats som examen i högskolan.

Den 7 december 1995 avslog regeringen Skandinaviska Kiropraktorhögskolans ansökan om att få utfärda högskoleexamen samt om rätt att erhålla studiestöd och statsbidrag. Till grund för detta beslut låg ett ställningstagande från Kanslersämbetet, som i sin tur grundade sig på ett yttrande från Socialstyrelsen (1993-12-28, dnr 115-5353/96).

I maj 1996 uppdrog regeringen åt Socialstyrelsen att jämföra hur utbildningen vid Skandinaviska Kiropraktorhögskolan förhöll sig i längd och innehåll till motsvarande utbildning vid Odense Universitet (S96/3639/S, S96/3781/S). Socialstyrelsen menade att den svenska utbildningen motsvarar den utbildning som ges vid Anglo-European College of Chiropractic i England. Socialstyrelsen underströk dock att om utbildningen skulle bli legitimationsgrundande så borde den beskrivas på ett sådant sätt vad gäller omfattning/avgränsningar och medicinska mål att kiropraktorernas yrkesverksamhet blir möjlig att följa upp genom tillsynsinsatser.

I ett yttrande (1997-03-27) över Socialstyrelsens utredning har Högskoleverket konstaterat att man utifrån den utvärdering som genomförts inte kan uttala sig om utbildningen ligger på högskolenivå. Underlaget är otillräckligt för att en sådan bedömning skall kunna göras. Med hänvisning till detta kan

man inte heller rekommendera att utbildningen läggs till grund för legitimation. En utvärdering av de manuella behandlingsmetoderna och dessas effekter skulle dock kunna ge underlag för en bedömning av en svensk yrkesexamen inom den aktuella yrkesfunktionen.

Naprapatutbildning

Naprapati

Socialstyrelsen har i sina föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 1996:16) gett följande definition av naprapati.

”Verksamhetsområdet naprapati innefattar att förebygga, utreda och behandla funktionsrubbnings- och smärttillstånd i rörelse- och stödjeorganen. Behandlingen sker genom att kombinera manipulations- och mobiliserings-tekniker med muskeltöjning och massage, och syftar till att bibehålla funktionen i rörelse- och stödjeorganen. Vid behov kan behandlingen kompletteras med annan fysikalisk behandling.”

Naprapathögskolan framhåller att manuell medicin är utbildningens huvudämne; naprapati är i sig inget eget ämne utan ett behandlingssystem. Naprapatin har utvecklats från kiropraktiken. Behandlingssystemet bygger väsentligen på olika former av manuell terapi.

Legitimation av naprapater

För legitimation krävs att man uppfyller villkoren i 16a § förordningen (1984:545) om behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården m.m. Utbildningen skall omfatta minst fyra år på heltid och ge grundläggande teoretiska och kliniska kunskaper i medicinska ämnen med särskild inriktning mot manuell medicin. Utbildningen skall avslutas med ett examensarbete. Praktisk tjänstgöring skall fullgöras under tid som motsvarar ett års heltidstjänstgöring.

I sina föreskrifter och allmänna råd konstaterar Socialstyrelsen att en naprapat som fått legitimation har sådana differentialdiagnostiska kunskaper att han/hon kan arbeta under självständigt medicinskt yrkesansvar.

Tidigare ställningstaganden

Naprapathögskolan ansökte 1993 hos regeringen om rätt att utfärda högskoleexamen samt om rätt till studiemedel för studenterna. Vid den prövning som 1995 gjordes av dåvarande Kanslersämbetet bedömdes utbildningen

inte uppfylla kraven för rätt att utfärda examen enligt högskolelag och högskoleförordning (Kanslersämbetets rapport 1995:4). Den grupp sakkunniga som utsetts att medverka vid prövningen av examensrätten konstaterade att utbildningen i huvudämnet inte vilade på vetenskaplig grund. Naprapatutbildningen bedömdes inte vara likvärdig med närmast jämförbara högskoleutbildningar. Regeringen ställde sig bakom Kanslersämbetets yttrande och avtog Naprapathögskolans ansökan den 1 december 1995 (U93/3677/UH, U94/2358/UH). Genom beslut av regeringen den 19 juni 1997 (U97/1008/UH) står Naprapathögskolan under Högskoleverkets tillsyn.

Legitimation

Genom legitimation ställs yrkesutövaren under Socialstyrelsens tillsyn. Verksamheten måste bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet enligt lagen (1994:953) om åliggande för personal inom hälso- och sjukvården. Det åligger den legitimerade yrkesutövaren att bedriva kvalitetssäkringsarbete i enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 1996:24). Likaså gäller skyldigheten att anmäla vissa allvarliga skador m.m. ("Lex Maria") enligt lagen (1996:786) om tillsyn över hälso- och sjukvården.

Vilka yrkesgrupper som omfattas av bestämmelserna om legitimation beslutas i sin tur av riksdag och regering och regleras i lag och förordning.

Beslut om legitimation av yrkesutövare med utländsk utbildning meddelas av Socialstyrelsen i särskild ordning.

Enligt Högskoleverkets uppfattning bör utbildningar som är legitimationsgrundande också vara inrättade som yrkesexamina och ingå i förteckningen bilaga 3 i högskoleförordningen (1993:100).

Rätten att utfärda yrkesexamen förutsätter att högskolan anordnar utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet.

Med undantag av utbildningarna till kiropraktor respektive naprapat baserar sig samtliga legitimationsgrundande utbildningar på yrkesexamen i en svensk högskola.

Skandinaviska Kiropraktorhögskolan

Skandinaviska Kiropraktorhögskolan startades 1983 som en icke vinstorienterad stiftelse.

Utöver att bedriva grundutbildning av kiropraktorer har skolan som målsättning att främja forskning inom kiropraktik och angränsande områden. Skolan erbjuder också kompletterings- och vidareutbildningsprogram för examinerade kiropraktorer.

Vårterminen 1998 har skolan 84 heltidsstudier. Av dessa är ca 40 procent kvinnor. Man erbjuder 50 nya utbildningsplatser per år. Under senare år har antagningen legat på ca 20 studier. En av anledningarna till detta ansågs vara konkurrensen med Naprapathögskolan vars utbildning blev legitimeringsgrundande 1994.

Utbildningen omfattar fyra års heltidsstudier. För antagning krävs grundläggande behörighet. Inga dispenser ges från dessa krav. Några ytterligare krav på behörighet ställs inte. De som genomgått gymnasieskolans naturvetenskapliga program erbjuds dock en särskild preparandutbildning.

De studier betalar ca 225 000 kr för hela utbildningen. Till skillnad från utbildningen till naprapat är avgiften för kiropraktorutbildningen inte momsbefriad.

Lärare

Lärarkåren består av fast anställd personal, arvoderade lärare och arvoderade handledare. Skolan har under senare år utökat antalet fast anställda lärare. Av skolans sju lärare i kiropraktik har dock flertalet deltidstjänst för att också kunna arbeta i egen praktik. Skolan har vidare inrättat en tjänst som forskningsassistent.

Undervisningen i humanbiologi och medicin/sjukdomslära bedrivs av lärare som är knutna till den statliga högskolan. Dessutom bedrivs viss undervisning av lärare utbildade i USA (Doctors of Chiropractic).

Utbildning – innehåll och organisation

Utbildningen omfattar totalt 160 poäng. Studiepoängen tillgodoräknas inte inom den statliga högskolan.

Förutom undersökningsmetodik och behandlingsteknik innefattar kurserna humanbiologi och medicin/sjukdomslära. Detta anses nödvändigt med hänsyn till kravet på förmåga att ställa relevanta diagnoser och att bedöma begränsningarna för kiropraktorns verksamhetsområde.

Under första årskursen erhåller de studerande möjlighet till praktik i mjukdelsmassage. Ytterligare praktik är i huvudsak förlagd till fjärde årskursen. Praktikens omfattning styrs av tillgången till patienter.

Sedan 1995 har bedrivits ett ambitiöst kursplanearbete under ledning av skolans studierektor, som är legitimerad läkare, doktor i medicinsk vetenskap och har tjänstgjort som universitetslektor. Arbetet har lett till utveckling såväl av utbildningens pedagogiska profil som kvaliteten i utbildning och examination. Inriktningen överensstämmer med den statliga högskolans mål att ge studenterna förmåga till kritiskt och självständigt tänkande. Den pedagogiska profilen har sin utgångspunkt i problembaserat lärande. Med tanke på det relativt stora antalet timlärare krävs ett aktivt engagemang från ledningen för att kunna åstadkomma en enhetlig pedagogik i utbildningen.

När det gäller internationaliseringen har skolan utvecklat vissa kontakter med andra utbildningsanordnare främst i USA.

De studerande har goda möjligheter att via Internet söka i kiropraktiska och medicinska databaser. Skolans närhet till Karolinska institutet ger de studerande tillgång till ett bra bibliotek som komplement till skolans egna resurser såväl vad gäller litteratur som tidskrifter.

Skolan har gjort vissa begränsade satsningar på forskning men de ekonomiska resurser som krävs för en mer utvecklad forskning saknas.

Naprapathögskolan

Skolan som startade sin verksamhet 1970 drivs i aktiebolagsform. Verksamheten finansieras dels med studentavgifter, dels med inkomster från den studentpraktik som tillhör skolan.

Yrkesverksamheten har en starkt nordisk karaktär. Naprapaterna finns i huvudsak i Sverige, Norge och Finland. Det finns idag ca 550 legitimerade naprapater i Sverige, ett hundratal i Finland, ett tjugotal i Norge och därutöver några yrkesverksamma i Spanien, Grekland, Italien. Till detta kommer naturligtvis yrkesutövare i USA.

Naprapathögskolan i Stockholm har för närvarande cirka 265 studenter. Årligen antas maximalt 75 nya studenter. Av dessa är 45 procent kvinnor.

Utbildningen omfattar fyra års heltidsstudier. För legitimation krävs därutöver ett års praktisk erfarenhet. Behörig att antas är den som uppfyller kraven för grundläggande behörighet till högskola samt utbildning från treårigt gymnasium eller motsvarande i engelska och svenska.

De studerande betalar mellan ca 190 000 och 240 000 kr för hela utbildningen beroende på antagningsår.

Lärare

Lärarkåren består av fast anställd personal, arvoderade lärare och arvoderade handledare.

Under 1996 förordnades två heltidsanställda och fyra halvtidsanställda adjunkter samt en lektor på halvtid.

Undervisningen i humanbiologi och medicin/sjukdomslära bedrivs i huvudsak av lärare som också undervisar i den statliga högskolan, bl.a. lärare från Karolinska institutet. Undervisningen i karaktärsämnet manuell medicin bedrivs av kliniskt erfarna legitimerade naprapater.

Utbildning – innehåll och organisation

Utbildningen omfattar totalt 160 ”högskolepoäng”. Dessa poäng är inte att betrakta som högskolepoäng i traditionell mening. Utbildningen tillgodoräknas inte inom den statliga högskolan.

Kursplanerna kan indelas i tre större block: humanbiologi, medicin/sjukdomslära och manuell medicin, dvs. behandlingstekniker. I det senare blocket ingår dessutom klinisk praktik dels vid skolans studentpraktik, dels vid externa praktikplatser.

Patienterna kommer som regel till naprapaten efter eget beslut och således inte via remiss från en läkare som ställt diagnos. Det är därför angeläget att de teoretiska studierna i humanbiologi och medicin/sjukdomslära har både bredd och djup. På så sätt erhåller naprapaten kunskap om kontraindikationer för manipulationsbehandling.

Högskoleverkets prövning 1995 har inneburit att Naprapathögskolan genomfört ett ambitiöst handlingsprogram. Det pedagogiska utvecklingsarbetet har inte enbart innefattat kursplanearbete utan också ett närmande till en högskolemässig pedagogik, som utvecklar studenternas förmåga till självständig och kritisk bedömning samt förmåga att lösa problem. Lärarcompetensen har utvecklats och rekryteringen av fast anställd personal har påverkat arbetet positivt vid skolan. En konsekvens av revisionen av kursplanerna är att man inte längre undervisar i manipulation av de övre nacklederna med hänsyn till riskerna för att allvarligt skada patienten.

Vid skolan finns ett mindre bibliotek. Lärare och studenter har dessutom tillgång till medicinska databaser via Internet och kan använda biblioteket vid Karolinska institutet.

Av naturliga skäl har skolan också mycket begränsade internationella kontakter. Internationalisering i form av studentutbyte förekommer inte och ytterst få gästföreläsare undervisar vid skolan.

Ekonomi och arbetsmarknad

Vid en genomgång av de båda utbildningarnas ekonomiska redovisningar framgår att intäkterna till övervägande del baseras på studerandeavgifter. Naprapathögskolan har en mer omfattande studentpraktik vilket ger viss förstärkning av ekonomin. Skolan har jämförelsevis goda ekonomiska resurser.

Arbetsmarknaden för kiropraktorer och naprapater bedöms av skolledningarna som god. Man framhåller dock att marknaden har nått viss mättnad, exempelvis i Stockholmsområdet. Yrkesutövandet sker i det närmaste helt i form av privatpraktik. Det förekommer dock diskussioner om anställningar av alternativt vårdavtal med kiropraktorer och naprapater inom landstingsvården. Det blir allt vanligare att framför allt naprapater knyts till företag.

För närvarande antas sammantaget knappt ett hundra studerande till de båda utbildningarna. Någon ökning av antalet platser planeras inte.

Kontakter med Karolinska institutet

Vid överläggningar med företrädare för Karolinska institutet framhölls att det för manuell terapi/manipulation inte har dokumenterats utvärderingsresultat som klarlägger behandlingens specifika värde. Annorlunda uttryckt – behandlingen uppfyller inte moderna krav på evidensbaserad medicin. Uppfattningen om manipulationsterapi eller liknande behandlingar gäller oavsett vem som utför dessa – osteopater, kiropraktor, leg. naprapat, leg. sjukgymnast eller leg. läkare.

Företrädarna för Karolinska institutet ställer sig därför avvisande till att inom ramen för institutet bedriva utbildning i manuell terapi/manipulation. I 2 § Högskolelagen föreskrivs att staten som huvudman skall anordna högskolor för utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet. Att inom institutet dels inordna utbildningar som strider mot detta, dels bedriva utbildningar som ger olika studerandegrupper helt olika förklaringsmodeller till samma tillstånd kunde inte accepteras.

Karolinska institutet ställer sig dock positivt till ett förslag om att anordna ett grundläggande utbildningsprogram i humanbiologi, medicin/sjukdomslära och fysikalisk behandling för en högskoleexamen. En utbildning vars innehåll är så utformat att den kan ge en god grund för fortsatta studier till kiropraktor eller naprapat utom den offentliga högskolan. Till förutsättningarna för att institutet skall åta sig uppdraget är att kostnaderna för att bedriva utbildningen finansieras med särskilda medel.

Karolinska institutet har också ställt sig positivt till att medverka i en utvärdering av manuella behandlingsmetoder.

Överväganden och förslag

Kiropraktorers och naprapaters verksamhet, utbildning och legitimation har utretts vid ett flertal tillfällen under en lång följd av år.

Effekterna av de olika behandlingar som dessa yrkesgrupper ger har dock aldrig utvärderats systematiskt och vetenskapligt dokumenterats.

Den vetenskapliga grunden för de behandlingsformer som kiropraktorer och naprapater tillämpar har därför ifrågasatts.

Beträffande karaktärsämnet kiropraktik konstaterar Socialstyrelsen att det saknar "egentlig vetenskaplig dokumentation" (Socialstyrelsens utvärdering 1996-11-25).

En av slutsatserna ifråga om naprapati är att detta karaktärsämne "saknar vetenskapsteoretiskt underlag" (Kanslersämbetets rapport 1995:4).

Yrkesexamen för legitimation

Till utgångspunkterna för våra överväganden hör Höskoleverkets uppfattning att utbildningar som är legitimationsgrundande också bör vara inrättade som yrkesexamina i högskolan.

Eftersom den för kiropraktik och naprapati specifika delen av utbildningen, manuell terapi och särskilt manipulation med de risker som är förenade med denna behandling, inte kan anses vila på vetenskaplig grund är vår bedömning att en sådan utbildning i princip inte skall vara legitimationsgrundande och inte heller bedrivs inom den statliga högskolan.

Manipulationsbehandling

I betänkandet från 1994 års behörighetskommitté (SOU 1996:138) konstateras att behandlingsformen manipulation, om den utförs oskickligt, kan medföra betydande skador för patienten. Kommittén anser därför att denna behandlingsform bör kringgärdas med ytterligare restriktioner.

Det har inte klarlagts att riskerna med manipulationsbehandling elimineras om utövaren har ”rätt” kompetens. Uppfattningen är snarare den att manipulationsbehandling är förenat med risker. Även om komplikationer är sällsynta måste framhållas att manipulation kan leda till svår invaliditet.

Utbildningarna vid Skandinaviska Kiropraktorhögskolan och Naprapathögskolan saknar forskningsanknytning. Skolorna har heller inte några möjligheter att själva genomföra mer omfattande vetenskaplig och klinisk utvärdering av sina specifika behandlingsformer. Eftersom utbildningarna inte har bedömts ligga på högskolenivå kan de studerande inte heller få sin utbildning vid skolan tillgodoräknad för fortsatta fördjupade studier eller för eventuell forskning i den statliga högskolan.

Samtalen vid intervjubesöket vid Naprapathögskolan gav oss ändå det intrycket att de studerande får relativt goda kunskaper om manipulationsbehandlingens begränsningar och medicinska risker. Under senare år har man också gjort ändringar i kursinnehållet med hänsyn till riskerna vid viss behandling (manipulation i övre nacklederna, tånjning i extremt ytterläge i halsryggraden). Vår allvarligaste invändning mot utbildningen vid Naprapathögskolan, som gäller bristen på vetenskapligt förhållningssätt till den specifika delen av utbildningen, den manuella terapin, kvarstår dock. Vid Kanslersämbetets tidigare prövning gjorde de sakkunniga samma bedömning.

Skandinaviska Kiropraktorhögskolan delar problemen vad gäller karaktärsämnet. Främst handlar det om manipulationens vetenskapliga förankring, indikationer för manipulation och effekter av manipulationsbehandling utöver den så kallade placeboeffekten. Samtalen både med lärare och studerande vid skolan gav här upphov till tveksamhet från vår sida. Enligt vår uppfattning kan grunden till denna ligga i skolans definition av karaktärsämnet kiropraktik och i utformningen av kursplanernas målbeskrivningar.

Utbildningens innehåll och uppläggning – gemensam profil

Den jämförelse vi gjort mellan skolornas kursplaner har visat att utbildningen i humanbiologi och medicin/sjukdomslära med några få poängs skillnad är identiskt lika. Delar av utbildningen i fysikaliska behandlingsmetoder är också desamma.

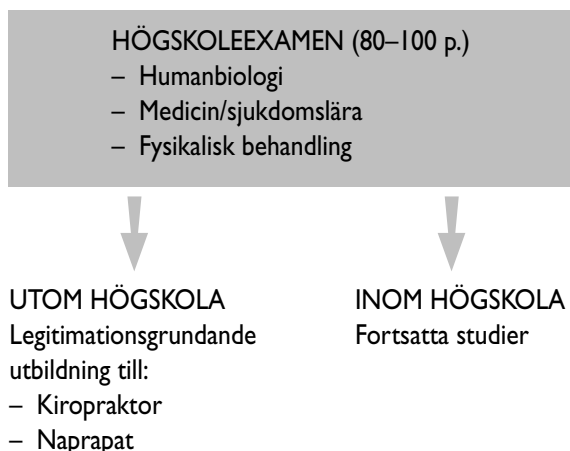
Inordnande i statlig högskola – ett första steg

Vi konstaterar att det finns goda möjligheter att samordna de avsnitt i skolornas utbildningar som till övervägande delen är lika, nämligen humanbiologi och medicin/sjukdomslära och vissa fysikaliska behandlingsmetoder. Genom att samordna kurserna kan en gemensam bas skapas för fortsatt utbildning till kiropraktor eller naprapat. De gemensamma momenten omfattar drygt hälften av skolornas utbildningar. Redan nu ges denna utbildning av lärare som rekryteras från Karolinska institutet. Det betyder att en utbildning som omfattar 80–100 poäng bör kunna inordnas vid institutet. Därmed skulle större delen av utbildningarna till kiropraktor och naprapat som ett första steg inordnas i den statliga högskolan.

Högskoleexamen vid Karolinska institutet

Karolinska institutet har ställt sig bakom ett förslag om att utveckla en utbildning som omfattar 80–100 poäng och inrättas vid institutet som ett program för högskoleexamen. Programmet ska förbereda studenterna för fortsatt utbildning till kiropraktor eller naprapat. Utbildningen ska också kunna ligga till grund för fortsatta studier i högskolan.

För att ge bättre yrkesförberedelse bör programmet innefatta utbildning i humanbiologi, medicin/sjukdomslära och fysikaliska behandlingsmetoder. Studenterna bör få goda kunskaper i diagnostik och differentialdiagnostik för att bli medvetna om riskerna med vissa behandlingsformer. Med hänsyn till dessa risker bör man särskilt uppmärksamma behovet av att ytterligare stärka utbildningen i sjukdomslära inom det neurologiska och ortopediska området.

Enligt arbetsgruppen har förslaget följande fördelar.

- Större delen av den legitimationsgrundande utbildningen till kiropraktor och naprapat, 80–100 poäng, inordnas i den statliga högskolan.
- En anslutning till den statliga högskolan bidrar till att utveckla utbildningarna till högskolenivå.
- De studerande får högskolepoäng och utbildningen kan ligga till grund för fortsatta studier i högskolan.
- Utbildningarna får tillgång till ett internationella nätverk. Internationaliseringen främjas bl.a. genom att studenterna får möjlighet att delta i projekt inom Erasmus och Nordplus.

Kostnadsberäkning

Kostnaderna för att genomföra utbildningen inom ramen för den statliga högskolan har uppskattats med utgångspunkt i en bedömning av kursinnehållet i de nuvarande utbildningarna samt antalet helårsstudenter.

Kostnaderna för en högskoleexamen som omfattar 100 poäng och har en årlig antagning av 100 studenter beräknas uppgå till ca 16 miljoner kr. I beräkningen ingår såväl undervisningskostnad som lokaler och utrustningskostnader. Kostnaderna ligger enligt vår uppskattning i paritet med de ersättningar som utgår för utbildningar inom vårdområdet.

Dimensioneringen motsvarar den årliga antagningen sammantaget till Skandinaviska Kiropraktorhögskolan respektive Naprapathögskolan.

De studerande som hittills själva svarat både för både utbildningskostnader och studiefinansiering under hela utbildningstiden kommer enligt förslaget fortfarande att behöva betala dessa kostnader för den återstående delen, knappt hälften, av utbildningen till kiropraktor eller naprapat.

Inordnande i statlig högskola – ett andra steg

Utbildningen i kiropraktik och naprapati är indelad i tre, relativt likartade block, humanbiologi, medicin/sjukdomslära och manuella behandlingsmetoder.

Beträffande de två förstnämnda blocken, humanbiologi och medicin/sjukdomslära har vi – i steg ett – angivit vägar för ett inordnande i den statliga högskolan. Detta innebär inte några problem ifråga om högskolemässighet.

När det gäller möjligheterna att inordna utbildningen i manuella behandlingsmetoder, som utgör utbildningarnas tredje block, är utgångsläget ett annat just på grund av bristen på högskolemässighet.

Med tanke på den omfattning manuell medicin och manipulationsbehandling har fått, särskilt under senare år, och uppskattningen från allt fler patienter anser vi det är klart motiverat att förutsättningslöst utvärdera dessa behandlingsmetoder.

En sådan utvärdering bör på ett vetenskapligt betryggande sätt belysa den medicinska ändamålsenligheten och den enskildes behovstillfredsställelse på ett psykologiskt plan. Med medicinsk ändamålsenlighet menas en behandlings specifika effekt, dvs. den effekt som överstiger placeboeffekten, ställd i relation till riskerna för patienten.

En utvärdering på nationell nivå av den manuella medicinen har efterlysts i flera tidigare utredningar.

Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) har en mycket omfattande erfarenhet av stora retrospektiva utvärderingar delvis inom det nu aktuella området. Det vore därför värdefullt om SBU:s erfarenhet kunde utnyttjas dels för en uppdatering av retrospektiva utvärderingar, dels för medverkan i uppläggnings av en prospektiv utvärdering.

Vi anser att det borde finnas goda förutsättningar att – i ett andra steg – inordna hela utbildningen till kiropraktor och naprapat i den statliga högskolan om man på ett vetenskapligt betryggande sätt kan bekräfta den manuella medicinens och särskilt manipulationsbehandlingens medicinska allmännyttan och användbarhet inom hälso- och sjukvården.

Kostnaderna för ett sådant uppdrag kan fastställas först efter det att man definierat mål och omfattning.

Förslag

Vi föreslår att

- Utbildning i humanbiologi, medicin/sjukdomslära och fysikaliska behandlingsmetoder sammanförs och inrättas som ett utbildningsprogram för högskoleexamen vid Karolinska institutet. Utbildningen föreslås omfatta 80–100 poäng. En högskoleexamen i dessa ämnen förutsätts bli ett villkor för fortsatt utbildning till naprapat respektive kiropraktor.
- De specifika utbildningarna i kiropraktik och naprapati tills vidare anordnas vid Skandinaviska Kiropraktorhögskolan respektive Naprapathögskolan.
- Effekterna av den manuella behandlingen/manipulationen utvärderas. Resultaten kan sedan ligga till grund för en ny bedömning om också dessa delar kan föras in i den statliga högskolan.

Bilaga I

Bilaga 2

Underlag för utredning om möjligheterna att inordna utbildningar till naprapat och kiropraktor i den statliga högskolan

I skrivelse 1998-01-19 till Naprapathögskolan i Stockholm och Skandinaviska Kiropraktorhögskolan i Solna har Högskoleverket begärt in material som underlag för utredningen enligt följande förteckning.

Allmänt

- Utbildningsprogram
- Årliga antagning och antal heltidsstuderande vid högskolan
- Behörighet för antagning
- IT, bibliotek, speciellt internationella vetenskapliga tidskrifter
- Avtal med annan högskola/andra högskolor
- Ekonomiska resurser för ämnesutveckling
- Program för kvalitetsutveckling
- Internationalisering, kontakter, utbyte, litteratur
- Finns program för jämställdhet?

Lärarkompetens och kompetensutnyttjande

- Lärarnas ämneskompetens redovisas för respektive lärare, grundutbildning, magister, licentiat, doktor, docent, professor, avhandlingsämne och kurser
- Kliniska lärartjänster
- Lärarnas pedagogiska kompetens, formell och reell; utbildning, utvärderingar etc.
- Anställningsformer, tjänstgöring och arbetsuppgifter

Huvudämnet – manuell medicin/kiropraktik/naprapati

- Ämnesbeteckning
- Lärarnas ansvar för huvudämnets/yrkesutbildningens utveckling
- Stödämnena till huvudämnet och lärarkompetens i dessa ämnen

Utbildning och examination

- Utbildningsplaner
- Kursplaner
- Kan kurspoäng i huvudämnet urskiljas?
- Utbildning; teori och praktisk/klinisk utbildning vid kliniker etc.
- Litteraturlistor, använda artiklar både för teori och praktik
- Examinationsformer och examinatoreer i teori och praktik
- Förteckning över uppsatser
- Finns utbildningsväg för studenter som inte syftar till att ta yrkesexamen?

Forskning och utveckling

- Samarbetsavtal med medicinsk fakultet
- Forsknings- och utvecklingsprojekt, internationella kontakter
- Finns paraplyprojekt eller andra vägar för studenter att kunna delta i forskning/utvecklingsarbete?
- Finns intyg från institution som ger forskarutbildning om att studerande är behöriga att antas till forskarutbildning i ämnet? Krävs ev. komplettering av utbildningen?

Ekonomi

- Verksamhetsberättelser och bokslut från 1995 och 1996 och om möjligt från 1997.

Högskoleverkets rapportserie

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:

- Bilaga 1: Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
- Bilaga 2: Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1995:1 R

Grundskollärautbildningen 1995

Högskoleverkets rapportserie 1996:1 R

Examensrättsprövning – Utbildning i biodynamisk odling

Högskoleverkets rapportserie 1996:2 R

Tillsynsrapport – Avgiftsfri utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:3 R

Examensrättsprövning – Konstnärlig kandidat- och magisterexamen

Högskoleverkets rapportserie 1996:4 R

Examensrättsprövning – Kyrkomusikalisk utbildning vid Skändalsinstitutet

Högskoleverkets rapportserie 1996:5 R

Kvalitetsarbete vid universitet och högskola

Högskoleverkets rapportserie 1996:6 R

Vårdutbildningar i högskolan – En utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 1996:7 R

Årsrapport för universitet och högskolor 1994/95

Högskoleverkets rapportserie 1996:8 R

Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området

– En utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R

The National Quality Audit of Higher Education in Sweden

Högskoleverkets rapportserie 1996:10 R

Avgiftsbelagd utbildning i privat regi – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:11 R

Kriterier för benämningen universitet – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:12 R

Kvinnor och män i högskolan. Från gymnasium till forskarutbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:13 R

Swedish Universities & University Colleges 1994/95

– Short Version of Annual Report

Högskoleverkets rapportserie 1996:14 R

Examensrättsprövning – Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås

Högskoleverkets rapportserie 1996:16 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:17 R

Examensrättsprövning – Uppföljning av teologisk utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping

Högskoleverkets rapportserie 1996:19 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlstad

Högskoleverkets rapportserie 1996:20 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lärarhögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1996:21 R

Högskoleprovet – Genom elva forskares ögon

Högskoleverkets rapportserie 1996:22 R

Högskola på Gotland

Högskoleverkets rapportserie 1996:23 R

Rätt att inrätta professorer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Kalmar, Karlstad, Växjö, Örebro samt Mithögskolan och Mälardalens högskola

Högskoleverkets rapportserie 1996:24 R

Årsrapport för universitet & högskolor 1994/95 – Kortversion

Högskoleverkets rapportserie 1996:25 R

Förslag till meritvärdering av urval på betyg – Högskoleverkets förslag till meritvärdering av nya och gamla gymnasiebetyg m.m.

Högskoleverkets rapportserie 1996:26 R

Redovisning vid universitet och högskolor – Rapport till regeringen

Högskoleverkets rapportserie 1996:27 R

Quality Audit of Uppsala University

Högskoleverkets rapportserie 1996:28 R

Tillsynsrapport – Förfarande med inaktiva doktorander

Högskoleverkets rapportserie 1996:29 R

Examensrättsprövning – Prövning av medieutbildningen vid Mediehögskolan i Uppsala

Högskoleverkets rapportserie 1996:30 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid fem lärosäten

Högskoleverkets rapportserie 1997:1 R

Högskoleutbildningar inom vård och omsorg – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1997:2 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:3 R

Examensrättsprövning – Lärautbildning vid högskolorna i Borås och Halmstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:4 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Örebro

Högskoleverkets rapportserie 1997:5 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Dalarna

Högskoleverkets rapportserie 1997:6 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Operahögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1997:7 R

Kvalitet och förändring

Högskoleverkets rapportserie 1997:8 R

Rekryteringsmål för kvinnliga professorer

– ett regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:9 R

Examensrättsprövning – Utbildningar vid Södertärns högskola

Högskoleverkets rapportserie 1997:10 R

Examensrättsprövning – Grundskolläroexamen vid Högskolan i Falun/ Borlänge, Högskolan i Jönköping och Högskolan i Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:11 R

Examensrättsprövning – Utbildningar vid Företagsekonomiska Institutet, Stockholms Musikpedagogiska Institut och Högskolan i Gävle/Sandviken

Högskoleverkets rapportserie 1997:12 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby

Högskoleverkets rapportserie 1997:13 R

Examensrättsprövning – Utbildning i pedagogiskt drama vid tre folkhögskolor

Högskoleverkets rapportserie 1997:14 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Gävle/Sandviken

Högskoleverkets rapportserie 1997:15 R

Poänggivande uppdragsutbildning i högskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:16 R

- Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:17 R
- Swedish Universities & University Colleges 1995/96
– Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1997:18 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1997:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mälardalens högskola
Högskoleverkets rapportserie 1997:20 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Danshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungliga Musikhögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:22 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:23 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:24 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar
Högskoleverkets rapportserie 1997:25 R
- Kandidat- och magistrexamen vid Kungliga Musikhögskolan
– Examinationsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:26 R
- Uppföljning av resurstilldelningsystemet för grundläggande högskoleutbildning
– ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:27 R
- Bilateralt forskningsamarbete med Östeuropa – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:28 R
- Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den?
Bilagor:
• Självvärderingar och extern bedömning
• Vad säger studenterna om läkarutbildningen?
• Vad säger AT-läkare, handledare och examineringer om läkarutbildningen?
Högskoleverkets rapportserie 1997:29 R
- Apotekarutbildningen vid ytterligare en högskola? – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:30 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:31 R
- Gymnasielärarexamen vid Högskolan Dalarna, Luleå tekniska universitet och Mitthögskolan – Examinationsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:
• Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
• Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:33 R
- Konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid fem hantverksskolor
– Examinationsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:34 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Konsthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:35 R
- Examensmål för lärarexamina
Högskoleverkets rapportserie 1997:36 R
- Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Halmstad, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, Högskolan i Örebro, Idrottshögskolan samt Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:37 R
- Magistrexamenprövning vid elva högskolor – Examinationsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:38 R
- Examinationen i högskolan – Slutrapport från Högskoleverkets examinationsprojekt
Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R
- Tillväxt och växtvärk – Uppföljning av magistrexamen på medelstora högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:40 R
- Kvalitetsarbete – ett sätt att förbättra verksamhetens kvalitet vid universitet och högskolor. Halvtidsrapport för granskningen av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:41 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Tekniska högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:42 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:43 R
- Kvinnor och män i högskolan – från gymnasium till forskarutbildning 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:44 R
- Magistrexamen söker identitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:45 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Skövde
Högskoleverkets rapportserie 1997:46 R
- Hur står det till med kvaliteten i högskolan?
Högskoleverkets rapportserie 1998:1 R
- De första 20 åren – utvecklingen vid de mindre och medelstora högskolorna sedan 1977
Högskoleverkets rapportserie 1998:2 R
- Quality Audit of Mid-Sweden University College
Högskoleverkets rapportserie 1998:3 R
- Särskilda utbildningsåtgärder – vad blev det av dem?
En uppföljningsstudie av vissa särskilda utbildningsåtgärder inom högskolan som finansierats med arbetsmarknadspolitiska medel, enligt regeringens uppdrag.
Högskoleverkets rapportserie 1998:4 R
- "En utmärkt möjlighet att byta karriär"
NT-SVUX-satsningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:5 R
- "Bara jag får chansen att få visa vad jag kan"
Satsningen på aspirantutbildningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:6 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Karolinska Institutet
Högskoleverkets rapportserie 1998:7 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Högskoleverkets rapportserie 1998:8 R
- Magister- och kandidatexamen i huvudämnen inom vård och omsorg
Högskoleverkets rapportserie 1998:9 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Konstfack
Högskoleverkets rapportserie 1998:10 R
- Högskola i dynamisk utveckling – fyra högskolors förutsättningar att bli universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:11 R

Rapporter i Höskoleverkets rapportserie speglar Höskoleverkets officiella inställning.

I skriftserien finns utredningar och analyser som utförts på Höskoleverkets uppdrag. Innehållet speglar inte nödvändigtvis verkets uppfattning.

Höskoleverkets rapportserie 1998:12 R
ISSN 1400-948X
ISRN HSV-R--98/12--SE

Höskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar, tillsyn, internationella frågor och studieinformation. Dessutom ansvarar verket för samordningen av det svenska universitetsdatornätet SUNET.